

Հ. ԱՐԱՄՅԱՆ

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԼՍՎԱԳՈՒՅՆ ՈՐԴԻՆԵՐԻ ԵՎ ԴՈՒՍՏՐԵՐԻ ՇԱՐՔՈՒՄ

յս տարվա մարտի 1-ին, Սովետական Հայաստանի բոլոր քաղաքներում, գյուղերում և ավաններում տեղի ունեցան աշխատավորների դեպուտատների տեղական Սովետների ընտրությունները: Մայր Հայրենիքի հարյուր հազարավոր քաղաքացիների հետ, հայրենադարձ հայերը այս անգամ ևս մեծագույն խանդավառությամբ և հրճվանքով կենսագործեցին աշխարհի ամենադեմոկրատական կոնստիտուցիայով՝ Ստալինյան կոնստիտուցիայով նախատեսված իրավունքը՝ ընտրել հարազատ իշխանության պետական գործիչներին, այս անգամ՝ տեղական Սովետների դեպուտատներին:

Սովետական Հայաստանի նոր քաղաքացիները՝ հայրենադարձ հայերը, ո՛չ միայն

օգտվում են ընտրելու իրավունքից, որից, մեծ մասամբ, զուրկ էին արտասահմանում, այլև բախտ ունեն ընտրվելու որպես հարազատ իշխանության պետական օրգանների դեպուտատներ: Ինչպես դեպուտատական նախորդ ընտրություններին, այս վերջին ընտրությունների ժամանակ ևս մի քանի հայրենադարձ հայեր, մեր Հայրենիքի լավագույն որդիների ու զուստրերի շարքում, իրենց աշխատավայրի կոլեկտիվի կողմից առաջադրվեցին դեպուտատության թեկնածուներ և մարտի 1-ին, քվեարկության օրը, ընտրվեցին որպես քաղաքային, ռայոնական, գյուղական և ավանային Սովետների դեպուտատներ:

Ովքե՞ր են այդ դեպուտատները, ժողովուրդը ո՛ւմ է տվել իր վստահությունը: Մանրթանանք նրանցից միայն մի քանիսի՝ Երեվանի քաղաքային Սովետի հինգ դեպուտատների կյանքի և գործի հետ:

ԴԵՊՈՒՏԱՏ ՄԵԼԻՆԵ ՄԱՆՈՒՇՅԱՆԸ

Թշվառ մանկություն, կյանքի դառն հարվածներ, վիշտ, անզուսպ ու համարձակ պայքար և վերջապես՝ երջանիկ կյանք: Մայր Հայրենիքի հողի վրա — այս է Մելինե Մանուշյանի կյանքի ուղին:

Մելինեն ծնվել է 1914 թվականին, Կոստանդնուպոլսում: Վաղ մանկության տարիներին, Մելինեն կորցնում է ծնողներին, մնում անօգնական որբուհի: Որբանոցների հետ նա տեղափոխվում է քաղաքից քաղաք, երկրից երկիր՝ Կոստանդնուպոլիս, Ադաբազար, Հունաստան, Ֆրանսիա: Փարիզում նրան հաջողվում է ընդունվել Դպրոցասեր տիկնանց վարժարանը: Ուշիմ և ընդունակ

աշակերտուհին 1929—1930 դպրոցական տարեշրջանին ավարտում է դպրոցը «բաշալավ» («գերազանց») գնահատականներով:

Բարձրագույն կրթություն ստանալու տենչը մնում է չհագեցված՝ ինչպես տենչը շատ ու շատ նմանների, որոնք ապրում են դրամատիրական երկրներում, ուր, ինչպես հայտնի է, բարձրագույն կրթությունը սակավաթիվ մարդկանց մենաշնորհն է...

Որբանոցների զրկանքներով և դառնություններով լի կյանքը, բարձրագույն ուսման ճանապարհի վրա անհաղթահարելի խոչընդոտները, մարդավայել ապրելու դեմ հարուցված լեռնակուտակ դժվարություններ:

ընդ վաղաժամորեն հասունացնում են պատանուհու գիտակցությունը: Նա կարողանում է կողմնորոշվել և դռնել ճիշտ ճանապարհ: Մեկին են առանց տատանվելու ընտրում է Սովետական Հայաստանի բարեկամների շրջանը: Պայքարի ու մաքառման ճանապարհին էլ 1933 թվականին նա հանդիպում է Միսակ Մանուշյանին, որի հետ կապում է իր

կյանքը, գործը, իր խոհերն ու երազանքները:

Երկու երիտասարդների՝ որոնց հոգին համակված է համամարդկային նույն իդեալներով, որոնց էությունն ամբողջ թրթռում է հայրենասիրական նույն ջերմ կաշծերով, կյանքի ուղին միակցվում է, նույնանում. այլևս անբաժան ընկերներ և գործակիցներ են նրանք՝ մինչև այն ահավոր օրը, երբ գետապոլյականների դաժան գնդակները խլում են երիտասարդ Միսակի հանրանվեր կյանքը:

Միսակ Մանուշյանը մեծ դեր է խաղում Մեկինների գաղափարական աճի և կոփման գործում: Մեկին են նրանից և Ֆրանսիայի պայքարող մարտիկներից սովորում է արիականություն, վճռականություն, դժվարությունները հաղթահարելու մեծ ունակություն: Մի-

սակ Մանուշյանը նվիրված, սիրված, հետըհետե ավելի լայն ժողովրդականություն վայելող ղեկավարներից մեկն է դառնում Հայաստանի բարեկամների ընկերություն, որը ճյուղավորումներ ունի Ֆրանսիայի բոլոր հայաշատ կենտրոններում: Մեկին են այդ ընկերության կենտրոնական վարչության անդամ էր և կենտրոնական գրասենյակի գործերի կառավարիչ: Նա վարում էր գրագրությունները, թղթակցություն պահպանում մասնաճյուղերի, շրջանի ղեկավար ընկերների հետ: Կազմակերպում է գրադարան, բաշխում է աշխատավորական լայն մասսաներին Սովետական Հայաստանից ստացվող գրքերն ու պարբերական մամուլը, անձամբ կազմակերպում Երևանից ուղարկված կինոֆիլմերի ցուցադրումը Փարիզում, փարիզյան հայահոծ արվարձաններում, նահանգական քաղաքներում: Բոցաշունչ հայրենասեր երիտասարդ աղջիկը, գավառից գավառ շրջելով, հայ աշխատավոր մասսաների բազմամարդ միտինգներում ջերմ ելույթներ է ունենում, բանավոր, կենդանի խոսքը տալիս է այն հեռավոր վայրերի հայ պանդուխտ աշխատավորությանը, որոնց հետ հրապարակախոս Միսակը կարողանում է խոսել «Զանգված» տրիբունայից, ղկարողանալով միշտ և ամենուրեք անձամբ հասնել, անձամբ կազմակերպել ու ոգեշնչել: Մեկին են հանդիսանում է ֆրանսահայ կանանց առաջադիմական միության հիմնադիրներից և ամենաակտիվ ղեկավարներից մեկը: Հայրենիքի սերը, Հայրենիքի օրավոր նվաճումները ոգևորում էին նրան, և նա իր սրտի ջերմ խոսքն էր տանում Ֆրանսիայում տեղ գտած հայրենաբաղձ, օտարական հայերին:

1938 թվականին լուծարվել է ենթարկվում Հայաստանի բարեկամների ընկերությունը, տեղը զիջելով Ֆրանսահայ ժողովրդական միությանը, որի կենտրոնական վարչության կազմի մեջ մտնում են Միսակն ու Մեկին են՝ առաջինը որպես առաջին քարտուղար, երկրորդը՝ որպես կենտրոնական գրասենյակի գործերի կառավարիչ:

1939 թվականի սեպտեմբերի 1-ին պայթում է Համաշխարհային երկրորդ պատերազմը:

Միսակ Մանուշյանը 1942 թվականի աշնանը կազմակերպում է Փարիզում և շրջակայքում պարտիզանական ինտերնացիոնալ շորս ջոկատներ և նշանակվում է նրանց հրամանատար: Այս շորս մարտական ջոկատները, որոնք կոչվում էին «Ստալինգրադ», «Զապաև», «Ֆիկտոր Հյուգո» և «Ազատություն», մի ամբողջ տարի հակադեպի աշխատանք են տանում: Գնդացիներով, ձեռնառումներով և ատրճանակներով զինված, հարձակվում են դերմանական փո-

խաղարմիջոցների վրա, գծից հանում ռազմամթերք փոխադրող ամբողջ զնացքներ, խորտակում հիտլերյան բանակի բազմաթիվ բեռնատար և մարդատար ավտոմեքենաներ, պայթեցնում զինվորական օբեկտներ, ոչնչացնում Ֆրանսիայի դավաճանների, գեստապոյական հրեշների, այդ թվում փարիզի պարետ Ռիտտերին և գնեբրալ Ֆոն Շառամբուրգին...: Մեխինեն ամենաակտիվ մասնակցություն է ունենում այս բոլոր պարտիզանական սխրագործությունների կազմակերպման և ի կատար ածման մեջ: Նա կատարում է գրագրությունները, շարադրում և բազմազրում է թուլցիկները, կապ է պահպանում մարտիկների միջև, տեղ հասցնում հրամանատարի ցուցումներն ու կարգադրությունները, զենք փոխադրում, վիրավորված պարտիզանների գաղտնի բժշկական սպասարկությունը կազմակերպում, ձերբակալվող ընկերներին սննդամթերքի և այլ կարիքների մասին հոգում...: Եվ այս բոլորի մեջ դեռ ժամանակ է գտնում «Ազատություն» անունով հայերեն թուլցիկ-թերթը պատրաստելու: Շատ անգամ նա ենթարկվում է ձերբակալվելու վտանգին, բայց միշտ էլ, շնորհիվ իր հիանալի զգայնության և պատրաստամտության, կարողանում է խույս տալ, կորցնել հետքերը: Նրան կոչում են «Անտեսանելի»:

Հասնում են ձակատագրական օրեր: Իր հերոսությունը ու անհաշտ պայքարով աչքի ընկած խիզախ հրամանատարը՝ Միսակ Մանուշյանը, 23 մարտական ընկերների հետ, մի դավաճանի մատնությամբ ձերբակալվում է:

Բանտում և դատարանի առջև, չարչարված, խոշտանգված պարտիզանները և նրանց հրամանատարը չեն կորցնում իրենց արիությունը, իրենց պահում են հերոսի պես: Դատարանը որոշում է գնդակահարել նրանց: Հաջորդ օրը՝ 1944 թվականի փետրվարի 24-ին դատավճիռն ի կատար է ածվում:

Մանուշյանի և նրա զինակիցների ձերբակալումից անմիջապես հետո, Դեստապոն և գերմանական ֆաշիստներին ծախված ֆրանսիացի լրտեսներ սկսում են խիստ հետամուտ լինել բանտարկելու Մեխինեն: Բայց պարտիզանական կենտրոնի աջակցությամբ, կեղծ անձնագիր ստանալով, Մեխինեն կարողանում է ծալովել: Ամուսնու և իր մարտական ընկերների հերոսական մահը խորագրեցնում է երիտասարդ կնոջ մարդկային էությունը, վտանգում նրա ֆիզիկական առողջությունը: Բայց իր կանացի մարմնում կար պողպատակուռ կամք, ամուր հոգի. նա շուտով վերագտնում է իրեն և շարունակում

պայքարը մինչև հաղթանակ և մինչև Սովետական Հայաստան գալու օրը:

1945 թվականի աշնանը Մեխինեն Մանուշյանը գալիս է Հայրենիք՝ Սովետական Հայաստան: Գրկաբաց, ջերմ ընդունելություն է անում նրան մեր հայրենական ժողովուրդը: Նրա գալուստը ավետում էր տասնյակ հազարավոր պանդուխտ հայերի վերադարձը Հայրենիք, ավետում էր հետագա զանգվածային հայրենադարձությունը:

Պետությունը Ստալինյան պողոտայի վրա, նորակառույց մի շենքում, օժտում է նրան հատուկ հարկաբաժնով, մշտական բնակության համար: Մեխինեն ստանում է 500 ռուբլի ամսական թոշակ, Արտասահմանի հետ կուտուրական կապի Հայկական ընկերությունում՝ հարմար և լավ վարձատրվող պաշտոն: Թվում է, թե ոչինչ այլևս հարկավոր չէ, կարելի է ապրել խաղաղ ու հանգիստ...: Բայց Մեխինեն բնավորովյալը հատուկ չէր հանգստությունը: Նա մտնում է Երևանի Պետական համալսարանի ֆիլոլոգիական ֆակուլտետը՝ բարձրագույն ուսում ստանալու իր վաղուցվա իդեալ կենսագործելու: Առաջին կուրսից մինչև հինգերորդն անցնում է գերազանց գնահատականներով և ավարտում է առաջին կարգի դիպլոմով: Մեխինեն այնուհետև ընդունվում է համալսարանի ասպիրանտուրան՝ ժուռնալիստիկայի գծով: Նա արդեն փայլուն հաջողությամբ հանձնել է ասպիրանտական մինիմումները և սկսել աշխատել իր դիսերտացիայի վրա, որի թեման է՝ «Հալոսթյուն Սվաջյանի «Մեղույն և ճրագ ժամանակը»: Մի քանի ամսից կապշտպանի իր դիսերտացիան և կստանա գիտական կոչում:

Սովետական Հայաստանում, ուսումնական և գիտական աշխատանքի հետ միասին, Մեխինեն Մանուշյանը ունեցել է հասարակական ակտիվ գործունեություն՝ գրել է հոդվածներ, ունեցել է ելույթներ բազմամարդ հավաքույթներում: Այժմ էլ համալսարանի օրգան «Սովետական ուսանողություն» թերթի խմբագրական կոլեգիայի անդամ է և գրական-քննադատական բաժնի վարիչ: Արդեն երկու անգամ՝ 1947 և 1950 թվականներին, ընտրվել է Երևանի քաղաքային Սովետի դեպուտատ: 1953 թվականի մարտի 1-ին, նա երրորդ անգամ ընտրվեց մայրաքաղաքի Սովետի դեպուտատ:

Ժողովուրդը ճանաչում, սիրում և վստահում է Հայրենիքին նվիրված, խիզախ, համարձակ և ընդունակ մարդկանց:

ԳԵՊՈՒՏԱՏ ԲԱՐՍԵՂ ՏՈՆԻԿՅԱՆԸ

«Ոսկի ձեռներով վարպետը»: Այսպես են կոչում Թեթև արդյունաբերության մինիստրության Մետաղյա իրերի գործարանի մեխանիկական ցեխի ավագ վարպետ Բարսեղ Տոնիկյանին:

Թյուրքիայի Բրուսա նահանգի Մեծ Նոր-Գյուլ կոչված հայաբնակ գյուղում սրանից 43 տարի առաջ ծնվեց Բարսեղը, չքավոր դյուղացու ընտանիքում: Երեխան հինգ տարեկան էր՝ երբ հասավ հայոց պատմության խոշորագույն աղետը — 1915 թվականի արեւմտահայերի տեղահանություններն ու զանգվածային կոտորածները: Երեխան, յուրայինների և գյուղի ամբողջ բնակչության հետ, քայլելով ճանապարհ ընկավ դեպի տառապանք և մահ...: Հասավ մինչև Գոնիա նահանգի մի գյուղը: Իր համագյուղացիներից շատերի հետ, Բարսեղի հայրն ու մայրն էլ կորան համատարած աղետի մեջ...: Ինքը հրաշքով փրկվեց, բայց սուլթանական Թյուրքիայի շտեմոված բարբարոսությունը անբուժելի վերք բացեց նրա մատաղ հոգում: 1918 թվականի զինադադարից հետո, որբացած երեխան խառնվեց վերապրող իսլամների կարավաններին և քայլեց, անգիտակից ու մտամոլոր: Անցան շաբաթներ: Մի օր էլ փոքրիկ Բարսեղը իրեն գտավ Կոստանդնուպոլսի փողոցներում, որպես անապատաճ երեխա, մերկ ու սոված...: Նրան տարան Կուլալիի հայոց որբանոցը: Այնուհետև նա ընկավ Հունաստան, ուր ժամանակավորապես պատսպարվեց ամերիկյան որբանոցներից մեկում, բայց մի օր էլ ամերիկացիները հանկարծ ցրեցին որբանոցը: Հազարավոր անչափահաս որբեր ու որբուհիներ նետվեցին փողոցները, անտեր ու անօգնական: Այն ժամանակ, Եգիպտոսի հայ գաղութը, որ, համեմատած մյուս հայ գաղութների հետ, փոքր ինչ ավելի ունեւոր է, որոշեց այդ երեխաներից մի քանի հազարին բերել Եգիպտոս, տեղ կանգնել, աշխատանքի կամ արհեստի տալ: Եգիպտոս բերված որբերի և որբուհիների թվումն էր Բարսեղ Տոնիկյանը: Նա դեռ վաղ երեխայությունից, որբանոցներում, բացառիկ սեր էր ցուցաբերել դեպի մեքենան և տեխնիկան, ու բացառիկ ընդունակություններ՝ մեխանիկի արհեստում: Եգիպտոսում նա մտավ Չաբըջյանների մետաղագործական ֆաբրիկան՝ արհեստ սովորելու: Կարճ ժամանակ հետո դարձավ աչքի ընկնող վարպետ. միաժամանակ խառատ

էր, փականագործ, գյուտարար-նորարար...: Այնտեղ, ուր նվիրալից կամ Ամերիկայում մասնագիտական բարձրագույն կրթություն ստացած ինժեներներն անճրկում էին, հաջողում էր այս ինքնուս վարպետը. սարքի էր բերում անհուսալիորեն խանդարված համարվող մեքենաները, իր ձեռքով նոր մասեր էր սարքում...:

Նա օրեր ու գիշերներ կրաղում էր սիրառուն Հայրենիքը, ուզում էր տեղափոխվել Սովետական Հայաստան և իր սեփական ժողովրդի օգտին ծառայեցնել իր մասնագիտությունն ու աշխատանքը: «Բախտավոր կլինեմ,— ասում էր նա,— երբ ապրեմ իմ հարազատ Հայրենիքում, երբ զավակներս ընդմիջտ փրկվեն իմ երեխայությունը ունենալու վտանգից, մի վտանգ, որ միշտ առկա է այս երկրներում»:

Երբ Սփյուռքից զանգվածային հայրենադարձության մեծ շարժումն սկսվեց, վերցնելով կնոջն ու երկու երեխաներին, Տոնիկյանը եկավ Հայաստան:

Հայրենիք հասնելուց մի քանի օր հետո նա աշխատանքի ընդունվեց Թեթև արդյունաբերության մինիստրության Մետաղյա ի-

րերի գործարանը, որը պատրաստում է կերասինկաներ, էլեկտրական արդուկներ, նիկելապատ և կիսանիկել մահճակալներ, էմալապատ ամաններ: Բարսեղը շուտով աչքի ընկավ իր ազնիվ, բոլորանվեր աշխատանքով և վարպետությամբ, նշանակվեց մեխանիկական ցեխի ավագ վարպետ: Իր նկատմամբ եղած այդ վստահությունը ոգևորեց շնորհալի վարպետին: Նա ոչ աշխատանք է խնայում և ոչ էլ ժամանակ, որպեսզի գործարանի բոլոր մեքենաները շարունակ սարքին լինեն: Գործարանում աշխատանքի անցնելուց քիչ հետո, նա հնարեց նոր տիպի մի կերասինկա, որ շուկայում վաճառվող հին տիպի կերասինկայից և՛ ավելի գեղեցիկ է, և՛ ավելի խնայողական: Հնի համեմատությամբ՝ խնայվում է ալյումին, պղինձ, խնայվում է թթվածնազոդումի աշխատանքը: Այդպիսով, յուրաքանչյուր կերասինկայի վրա խնայվում է 17 ռուբլի— ալյուբան շահ գնորդ հասարակության համար: Տոնիկյանը արժանացավ մինիստրության գովասանագրին և ստացավ 12,000 ռուբլի պարգև:

Տոնիկյանը պտղատու և գեղազարդող ծառերով զարդարված սեփական բնակարան ունի Զրաշատ փողոցում, Բաղրամյան պողոտայից քիչ հեռու: 14 տարեկան որդին՝

Միհրանը գնում է դպրոց և լավ սովորողներից է: Աղջիկը՝ 9 տարեկան Մանիկը երաժշտական կրթություն է ստանում Չայկովսկու անվան երաժշտական տասնամյա դպրոցում:

Տոնիկյանը, որ ամսական ստանում է ոչ պակաս քան 2.000 ռուբլի, ապրում է բարձր և երջանիկ, աշխատում է իր երազած Հայրենիքում, գործում է իր ժողովրդի, իր եղբայրների և քույրերի համար... Ահա թե որտեղ է գտել նա իր իսկական երջանկությունը, ահա թե՛ երբ դարձավ նա բախտավոր մարդ:

Երևանի Մետաղյա իրերի գործարանի կուլեկտիվը, բարձր գնահատելով Տոնիկյանի նվիրված աշխատանքը և հայրենասիրությունը, առաջադրեց նրան Երևանի քաղաքային Սովետի դեպուտատության թեկնածու: Ինչպես սպասելի էր, Տոնիկյանն ընտրվեց:

Վերջերս նա աշխատում է ստեղծել նոր տիպի կերասինկա, իր նախորդ ստեղծածից ավելի գեղեցիկ և ավելի խնայողական:

— Եթե որոշել է, որեմն անպայման զուլա կհանի,— ասում է գործարանի դիրեկտոր Բենիկ Աբրահամյանը, «ոսկի ձեռներով վարպետ»ի նկատմամբ անսահման վստահությամբ:

ԴԵՊՈՒՏԱՏ ՆԱԿԻՐ ԲԱԶԱՐՅԱՆԸ

Դեռևս 33 տարեկան մի երիտասարդ՝ բայց ի՛նչ փոթորկոտ կյանք, ի՛նչքան թափառումներ, վտանգներ, զրկանքներ ու տառապանք, մինչև այն օրը, երբ նա ոտք դրեց Սովետական Հայաստան, և գտավ հանգիստ, ապահովություն, երջանիկ աշխատանքային առօրյա և ապագայի փայլուն հեռանկարներ:

1919 թվականին Թյուրքիայի Մարաշ քաղաքում ծնված Հակոբ Բազարյանը ծովեր երեխա էր դեռ, երբ քեմալական թյուրքերի յաթաղանը գործեց Մարաշում, կոտորելով իթթիհատական թյուրքերի 1915—1918 թվականների համատարած կոտորածներից մի կերպ ազատած և հազիվ մի տարուց ի վեր իրենց ծննդավայրը վերադարձած Մարաշի հայերին... Այս թյուրքական նոր սպանդից փրկվեցին հազիվ մի քանի ընտանիք, այդ թվում Հակոբի ընտանիքը:

Բազարյան ընտանիքը, մի նոր կոտորածի մշտադո սպառնալիքից ազատվելու համար, նորից դիմում է պանդխտության, անցնում է Հալեպ, որտեղ կրում է գործազրկության և դրան ուղեկցող թշվառության սարսափները: Հակոբի մայրը, թերասնումի հետեանքով

թոքախտի ճիրաններն է ընկնում և մահանում: Թշվառությունից հալածական ընտանիքը Հալեպից գաղթում է Բեյրութ, ուր ևս հնարավոր չի լինում ապրուստ ապահովել: Նորից գաղթ. այս անգամ ընտանիքը անցնում է Ֆրանսիա և հաստատվում Մարսելում: Հակոբի հայրը և երկու ավագ եղբայրները բանվորություն են անում Մարսելում, բայց նրանց շահը անբավարար է լինում ամբողջ ընտանիքի ապրուստը ապահովելու, ուստի դպրոցահասակ փոքրիկ Հակոբը և նրանից փոքր ինչ մեծ եղբայրը հարկադրվում են գիշերները մինչև ուշ ժամանակ թերթ ծախել փողոցներում, սովամահ չլինելու համար...

Այդտեղ էլ ապրուստի բավարար հնարավորություններ չգտնելով, պանդուխտ ընտանիքը մեկ անգամ էլ ձեռք է վերցնում պանդխտության ցուպը և մեկնում օվիկիանոսի մյուս ափը, Բրազիլիա: Այստեղ էլ, ընտանիքը տարիներ տևող զրկանքներից և ճիգերից հետո, մի կտոր հացի տեր է դառնում: Հակոբը չի բավարարվում միայն հացով, ուզում է ամեն գնով ուսում ստանալ՝ միջնակարգ,

բարձրագույն: Ընտանիքը ընդդիմանում է նա մի կերպ կարողանում է ավարտել լիցեյը, հետո՝ Սան-Պաուլոյի համալսարանի փիլիսոփայական ֆակուլտետը: Դեռ ուսանողական նստարանից սկսում է հասարակական եռուն գործունեության և՛ հայ առաջադիմական շրջաններում և՛ բնիկ բրազիլական առաջադիմական դեմոկրատական շրջաններում: Պորտուգալերեն լեզվով հրատարակում է «Արարատ» թերթը, նպատակ դնելով բրազիլացիներին ծանոթացնելու Սովետական Հայաստանի նվաճումների և հայ մշակույթի հետ: Հանդիսանում է հիմնադիրներից մեկը Սան-Պաուլոյի Հայկական մշակութային ընկերության՝ դեմոկրատական և հայրենասիրական մի ընկերություն, որի վիցե-պրեզիդենտը Հակոբ Բազարյանն էր: Նա մեծ աշխատանք է տարել բրազիլահայոց ներգաղթի գործի կազմակերպման մեջ: 1947 թվականին եղել է հիմնադիրներից մեկը բրազիլահայ ազգային խորհրդի: Մասնակցել է բրազիլական դեմոկրատական թերթերի խմբագրության, աշխատակցել է զանազան բրազիլական թերթերի: Ակտիվ մասնակցություն է ունեցել խաղաղասերների համաշխարհային շարժման նվիրված բրազիլական մարմիններին...: Իր առաջադիմական գործունեության համար ձերբակալվել է, բանտարկվել: Բրազիլական ռեակցիոն մամուլը տպել է նրա լուսանկարը և պահանջել կառավարությունից՝ արտաքսել նրան Բրազիլիայից, որպես վտանգավոր ագիտատոր, «երկրի կարգը խանգարող» և այլն: Պատերազմի ամերիկյան հրձիգներին ծախու բրազիլական ռեակցիոն կառավարությունն այդպես էր գնահատում իր երկրի ազատության և խաղաղության համար պայքարող մարտիկին, սակայն բրազիլական ժողովուրդը մեծ սիրով է ընդունում նրան: 1949 թվականին, բրազիլական խաղաղասերները, գնահատելով նրա նվիրված աշխատանքը, ընտրել են նրան բրազիլական դեմագոգիայի անդամ՝ մասնակցելու Փարիզի խաղաղության Համաշխարհային Կոնգրեսին:

1949 թվականի սեպտեմբերին Բազարյանը մասնակցում է Դեմոկրատական երիտասարդության Համաշխարհային կոնգրեսին, Բուդապեշտում, որպես Ֆրանսիայի, Արգենտինայի, Բրազիլիայի և Ուրուգվայի հայ երիտասարդության ղեկգլուխ:

1950 թվականին Հակոբը փոխադրվեց Մոսկվա, այնտեղից էլ ուղիղ Նրեան և ստացավ սովետական քաղաքացիության իրավունք: Հայրենիք հասնելուց քիչ հետո նա ընդունվեց Գիտությունների ակադեմիայի Փիլիսոփայական սեկտորի ասպիրանտ, 700 ռուբլի թոշակով, ապահովվեց բնակարանով և ամեն տեսակի դյուրություններով, որպես-

զի երեք տարվա ուսումնառությունից և գիտական աշխատանքից հետո կարողանա գիտությունների ակադեմիայի անդամ ընտրվել: Սակայն 1953 թվականին նրան առաջադրեց Նրեանի քաղաքային Սովետի դեպուտատության թեկնածու:

Գիտությունների ակադեմիայի կոլեկտիվը 1953 թվականին նրան առաջադրեց Նրեանի քաղաքային Սովետի դեպուտատության թեկնածու:

Ընտրություններից մի քանի օր առաջ, Ակադեմիայի նիստերի դահլիճում, դեպուտատության առաջադրված Հակոբ Բազարյանը հանդիպում ունեցավ իր ընտրողների հետ: Ավելի քան 30 տարեկան հասակում հայրենի երկրում հայրենախոս դարձած երիտասարդի առաջին հրապարակային ելույթն էր մայրենի լեզվով: Հուլիս էր պահը և՛ Հակոբի և՛ բոլոր նրանց համար, ովքեր ծանոթ էին նրա անցյալին և կենսագրությանը:

— Կներեք ինձ, հարգելի ընկերներ, որ դեռ ինչպես հարկն է՝ չեմ տիրապետում հայոց լեզվին,— այսպես սկսեց նա իր ելույթը և շարունակեց. — Ես չեմ ունեցել այն

երջանիկ պայմանները, որ ունեն մեր սովետական մարդիկ: Մոտ երկու տարի է, ինչ եկել եմ Սովետական երկիր, և միայն այստեղ հնարավորություն ունեցա սովորելու իմ մայրենի լեզուն:

«Իմ կյանքի պատմությունը բնորոշ է միայն ինձ համար: Ես պատկանում էի հայ ժողովրդի այն հատվածին, որը բախտ չունեցավ օգտվելու ուսումնական ժողովրդի բարեկամության և Սովետական իշխանության անսահման բարիքներից: Ես պատկանում էի հայ ժողովրդի արևմտյան հատվածին, որը իմպերիալիստների կողմից հրահրված թյուրքական ջարդերի հետևանքով հալածվեց, կոտորվեց ու ցրվեց աշխարհով մեկ: Ես պատկանում էի այն թափառական հայերի թվին, որոնք այսպես կոչված կապիտալիստական

«դեմոկրատիա»ներում ճանաչեցին գործազրկություն, սով, Հայրենիքի կարտառ և ամեն տեսակ դժվարություններ»:

Դառնություններով ու դժվարություններով լի իր կյանքը պատմելուց հետո նա ասաց.

«Միմիայն սովետական վիզան փրկեց իմ կյանքը: Սովետական կառավարությունից ես ստացա ոչ միայն ապաստարանի իրավունք, այլև սովետական քաղաքացու բոլոր իրավունքները, որոնք ամենալայնն են աշխարհում...»:

Արտասահմանում ընդամենը երկու տարի առաջ օտարաբարբառ, այսօր Հայրենիքում արդեն հայերենախոս, ընդամենը երկու տարի առաջ արտասահմանում «անբաղձալի» օտարականը, այսօր, Հայրենիքում, լիիրավ քաղաքացի և դեպուտատ — ահա՛ Հակոբի կյանքի ամփոփումը երկու տողով:

ԳԵՊՈՒՏԱՏ ԳԵՈՐԳ ՆԱԼԶԱՋՅԱՆԸ

Երևանի Կոշիկի առաջին գործարանի անվանի ստախանովական ձևարար-վարպետ Գեորգ Նալաջյանը ծնված է Ռոդոստոլում (Թյուրքիա): Իր սերնդից հարյուր հազարավոր արևմտահայերի նման, անցած է կյանքի դժգոհ ուղի: Իր պանդխտության և դառնալի կյանքին հրաժեշտ է տված և ողջունած է նոր արև, նոր կյանք, երբ Բուխարեստից իր հարազատ Հայրենիքն է եկած 1946 թվականին: Երևանում հաստատվելուց ընդամենը երեք օր հետո դիմել է Կոշիկի առաջին գործարանը և աշխատանքի ընդունվել: Հենց առաջին օրերից էլ աշխ է ընկել իր եռանդուն և բարեխիղճ աշխատանքով: Սիստեմատիկ կերպով պլանները գերակատարում է 250—300 տոկոսով: Գեորգն այժմ աշխատում է 1959 թվականի հաշվին, կատարելով մինչև այդ եղած բոլոր տարիների պլանները: Նալաջյանը մեծ աշխատանք է տանում նաև նյութեղենի խնայողության գործում: Հենց միայն վերջին տաս ամիսներում նա խնայել է 20.000 դեցիմետր բարձրորակ կաշի. այդ խնայված կաշվով կարելի է պատրաստել 1.300 զույգ կոշիկ:

Վարպետ Գեորգը 1950 թվականին արդեն ընտրվել էր Երևանի քաղաքային Սովետի դեպուտատ: Այժմ երկրորդ անգամն է, որ նա ընտրվեց:

Այս հասարակական բարձր գնահատանքն ու վստահությունը նոր եռանդ է տալիս վարպետին՝ աշխատանքային նորանոր սխրագործությունների համար:

ԴԵՊՈՒՏԱՏ ՀԱԿՈՒ ԴԵՄԻՋՅԱՆԸ

Երևանի Մեխանիկական գործարանի փականագործ վարպետ Հակոբ Խաչատրի Դեմիրջյանը ծնվել է 1908 թվականին Թյուրքիայի Այնթապ քաղաքում, դարբինի ընտանիքում։ 1913 թվականին Հակոբի ընտանիքը թողնելով ծննդավայրը, հաստատվում է Սիրիայի Հալեպ քաղաքում, որտեղ մնում է մինչև 1918 թվականը։ Համաշխարհային առաջին պատերազմի զինադադարից հետո, Հակոբը վերադառնում է իր ծննդավայրը, որտեղ մնում է մինչև Կիլիկիայի պարպումը՝ 1920 թվականը։ Այնուհետև նա տեղափոխվում է Հալեպ, իսկ այնտեղից՝ Բեյրութ, միշտ զբաղվելով փականագործի իր արհեստով։ Բեյրութում Հակոբը աչքի է ընկնում հայ հասարակական առաջադիմական շրջաններում իր կատարած հայրենասիրական աշխատանքներով։

Հակոբ Դեմիրջյանը Լիբանանից Հայրենիք է ներգաղթել 1946 թվականին։ Հայրենիք գալու առաջին օրերից նա աշխատում է Երևանի Մեխանիկական գործարանում որպես փականագործ վարպետ։ Գործարանում իսկույն սիրեցին այդ աչքաբաց, ընդունակ ու շնորհալի վարպետին, որը օրվա առաջադրանքները կատարում է 150—200 տոկոսով։ Դեմիրջյանը երկու անգամ ընտրված է Մոլոտովյան ուսուցիչ ուսյունական Սովետի դե-

պուտատ։ Մարտի 1-ի ընտրություններին, ավելի մեծ պատիվ տրվեց և ավելի մեծ վստահություն հայտնվեց ստախանովական վարպետին— նա ընտրվեց Երևանի քաղաքային Սովետի դեպուտատ։

